

A black and white portrait of a man, Jiří Levý, with dark hair styled back, wearing a suit and a patterned tie. He is looking slightly to the right with a serious expression.

Jelizaveta Getta

**Jiří Levý – průkopník
moderního myšlení
o překladu**

Jiří Levý – průkopník moderního myšlení o překladu

Jelizaveta Getta

prof. PhDr. Jana Králová, CSc.

prof. PhDr. Bohuslav Mánek, CSc.

Na obálce: Jiří Levý (Literární archiv Památníku
národního písemnictví, Fond SČS)

Vydala Univerzita Karlova

Nakladatelství Karolinum

Praha 2025

Redakce Jana Kolářová

Grafická úprava Jan Šerých

Sazba DTP Nakladatelství Karolinum

Vydání první

© Univerzita Karlova, 2025

© Jelizaveta Getta, 2025

ISBN 978-80-246-6153-7

ISBN 978-80-246-6161-2 (pdf)

Univerzita Karlova
Nakladatelství Karolinum

www.karolinum.cz
ebooks@karolinum.cz

„Úkolem teoretika překladu je spíše, aby pomáhal překladateli poznávat zákonitosti jeho práce, než aby vytvářel zjednodušující příručkové šablony.“

Jiří Levý, 1956

Obsah

Poděkování	11
Úvod	12
1. Levého dětství a studentská léta	15
2. Akademická dráha	25
3. Tematické zaměření Levého prací	30
3.1 Oblast anglicky psané literatury	32
3.1.1 První publikovaná díla	33
3.1.2 Zaměření na různé aspekty děl anglických a amerických autorů	36
3.2 Versologie	41
3.2.1 Zaměření na aspekty různých veršových forem	42
3.2.2 Versologický výzkum prizmatem metod exaktních věd	45
3.3 Literární věda	50
3.3.1 Interdisciplinarita literární vědy	50
3.3.2 Literárněvědný výzkum prizmatem metod exaktních věd	54
4. Teoreticko-metodologická východiska Levého díla ve studiu překladu	56
4.1 Vliv dobového kontextu na Levého badatelské zaměření	56
4.2 Pluralita noetických stanovisek	58
4.3 Levého teoretické formulace v kontextu dějin českého myšlení o překladu	62
4.3.1 Národní obrození	63
4.3.2 Konec 19. století	64
4.3.3 Otokar Fischer	66
4.4 Český strukturalismus	68

4.4.1	Rysy českého strukturalismu v Levého teorii	70
4.4.1.1	Dynamičnost struktury	71
4.4.1.2	Komunikační charakter uměleckého díla	73
4.4.1.3	Dobová proměnlivost estetických norem	75
4.4.1.4	Zřetel k širšímu kontextu a diskurzu	77
4.4.1.5	Role individua v umění	78
4.4.2	Východiska Levého tezí a překladatelsky orientované studie prvních pražských strukturalistů	81
5.	Levého teoretická práce v oblasti překladu	86
5.1	Dějiny překladu jako empirický základ pro další výzkum	87
5.1.1	Zaměření na proměny přístupů k překladu díla konkrétního autora	87
5.1.2	Zaměření na překlad jedinečných prvků cizích literatur	88
5.1.3	Zaměření na dílo konkrétního překladatele	90
5.1.4	Výzkum dobových překladových teorií a metod – geneze Českých teorií překladu	92
5.1.5	Další vydání Českých teorií překladu	96
5.1.6	Levého výzkum vývoje překladu po roce 1945	97
5.2	Práce v teorii literárního překladu	100
5.2.1	První práce k teorii literárního překladu	101
5.2.2	Nepublikovaná studie „K metodologii překladatelské estetiky“ jako možný předchůdce dalších teoretických konceptů	104
5.2.3	Příprava první části Umění překladu	106
5.2.4	Umění překladu a jeho první cizojazyčná verze	113
5.2.4.1	Práce na překladu z pohledu překladatele	116
5.2.4.2	Geneze německé verze v archivních pramenech	117
5.2.4.3	Adaptace Umění překladu pro německé čtenáře	117
5.2.5	Další česká vydání Umění překladu	121
5.3	Levého práce v kritice a analýze překladu	124
5.3.1	Kritika překladu	125
5.3.2	Analýza překladu	127
5.3.2.1	Analýza geneze překladu	128
5.3.2.2	Analýza recepce překladu	131
5.3.2.3	Role konceptu překladu jako rozhodovacího procesu v překladatelské analýze	132
6.	Levý jako překladatel	137
7.	Vzdělávací činnost	144
7.1	Působení na Univerzitě Palackého v Olomouci	145
7.2	Působení na Univerzitě Jana Evangelisty Purkyně v Brně	153
7.3	Externí pedagogické působení	157

8. Osvětová činnost	160
8.1 Osvětová činnost v Československu	160
8.2 Přednášková činnost	164
8.3 Edice Český překlad	168
8.4 Redakční činnost	170
8.5 Mezinárodní (organizační) činnost	171
9. Závěrečná úvaha s výhledem do dalšího výzkumu	177
10. Využité metody výzkumné práce	183
10.1 Analýza diskurzu Levého publikačních výstupů	183
10.2 Archivní výzkum	186
10.2.1 Lokalizace archivních pramenů	186
10.2.2 Práce s archivními prameny	189
10.2.3 Analýza a interpretace archivních pramenů	193
Summary	197
Bibliografie	202

Poděkování

Protože tato publikace vychází z mé disertační práce, ráda bych v prvé řadě poděkovala vedoucímu mé disertace, doc. PhDr. Bc. Tomáši Svobodovi, Ph.D., za veškerou odbornou pomoc. Velice si vážím průběžných konzultací, cenných rad, včasných upozornění na možná úskalí, doporučení řady důležitých výzkumných zdrojů i vytrvalého motivování k tomu, abych text dovedla k obhajobě a následně i k monografickému zpracování.

Práce takto komplexního charakteru by rovněž nemohla vzniknout bez plodné spolupráce se zaměstnanci archivů. Velký dík za pomoc při rešerších patří především Mgr. Janě Barboře Slaběňákové a Mgr. Jitce Měřínské z Archivu Masarykovy univerzity, Mgr. Pavle Dubské, Ph.D., z Archivu Univerzity Palackého v Olomouci, PhDr. Marku Ďurčanskému, Ph.D., z Archivu Univerzity Karlovy, dále pak zaměstnancům Literárního archivu Památníku národního písemnictví a Státního oblastního archivu v Praze. Za vstřícnost a podporu při rešerších Levého děl v publikacích i periodických děkuji personálu Knihovny Ústavu translatologie Filozofické fakulty Univerzity Karlovy, zejména Mgr. Tomáši Mlynářovi.

Za ochotu podělit se o vzpomínky na Jiřího Levého jako zapáleného badatele, spolehlivého kolegu, jedinečného pedagoga a aktivního organizátora velice děkuji zejména Prof. PhDr. Jaroslavu Peprníkovi, CSc., Prof. Walteru Schamschulovi a PhDr. Jarmile Emmerové. Za možnost nahlédnout do rodinného archivu Levých a využít některé fotografie v této publikaci jsem velmi vděčná dceři Jiřího Levého, JUDr. Janě Levé.

Za skvělou spolupráci při přípravě této publikace k tisku vděčím týmu nakladatelství Karolinum, především redaktorce Mgr. Janě Kolářové, Ph.D.

Závěrem bych chtěla poděkovat rodině, přátelům a kolegům za morální podporu a vstřícnost při intenzivním výzkumu a jeho následném zpracování do stávající podoby.

Úvod

Nehledě na to, že teze, pojmy a myšlenky Jiřího Levého jsou i po více než 60 letech od svého vzniku poměrně často tematizovány v dílčích studiích, kapitolách i konferenčních příspěvcích, doposud patrně nevznikla práce, která by pojednala Levého dílo celistvě, komplexně a systematicky. Diplomová práce Niny Morozovové *Osobnosti české a slovenské teorie překladu. Jiří Levý jako zakladatel moderní české teorie překladu* (1995) sice obsahuje Levého životopis a charakteristiku jeho stěžejních děl, popisuje je ovšem bez širšího metodologického a vědeckého kontextu.

Na skutečnost, že Levého dílo zatím nebylo systematicky zpracováno, poukazoval již Procházka (1982, s. 219): „Samozřejmě nejideálnější by bylo vydat souborné dílo Jiřího Levého, vždyť vydané knihy jsou už dávno rozebrány [...]“. K podobnému závěru o několik desetiletí později dochází též Mitrevski (2016, s. 46): „Zběžný pohled zpět na jeho dílo nám [...] ukazuje, že je odkaz Levého [...] v jeho původním prostředí nedoceněn. Zatím totiž neexistuje ani kritické vydání jeho textů ani soustavnější kritické zhodnocení jeho teoretických východisek.“ Dle Hrdličky (1996, s. 4) je zajímavé, že i přes národní a mezinárodní uznání Levého jakožto vědecké osobnosti „dosud nenajdeme rozsáhlejší stať nebo studii (nemluvě již o zevrubnější monografii), věnovanou jeho životu a dílu“.

Za dva dobové počiny s cílem systematizovat Levého odborné práce lze považovat vydání sborníků *Bude literární věda exaktní vědou?* (1971a), zahrnující Levého studie z oblasti literární vědy, anglicky psané literatury a teorie překladu, a sborník *Paralipomena* (1971b), v němž jsou uspořádány převážně Levého cizojazyčné texty z oboru versologie. Dle Jettmarové bibliografického seznamu (2018) bylo již v roce 1967 Levého památce věnováno jedno z čísel periodika *Česká literatura* (roč. 15, č. 3),

avšak texty v něm publikované se dle obsahu čísla Levého života a díla přímo netýkají.

Zejména od přelomu tisíciletí jsou Levému věnovány práce zaměřující se kromě jiného na genezi, analýzu, interpretaci, kontextualizaci a recepci jeho díla v českém i zahraničním kontextu. Jednou z nich je sborník *Jiří Levý. Zakladatel československé translatologie* (2019), jehož náplň však netvoří výhradně texty na téma Levého teorie překladu, ale rovněž příspěvky rozebírající jednotlivé aspekty jeho tvorby i vzdělávací činnosti. Zahraniční osvěta o Levého díle i českém strukturalismu je jedním z klíčových témat publikace *Tradition Versus Modernity. From the Classic Period of the Prague School to Translation Studies at the Beginning of the 21st Century* (2008). Na komplexní roli Levého prací v kontextu české i zahraniční translatologie se rovněž zaměřuje převážná část monografie *Mozaiky překladu* (2016). Za jeden z nejnovějších publikačních počínů věnovaných Levého dílu jako celku lze považovat práci *Horizonty překladu. K teorii překládání u Jiřího Levého*, jež však dle autora (Svoboda 2023, s. 15)¹ „spíše chce být naznačením cesty k [...] ucelenějšímu rozboru Levého odkazu“.

Kromě výše uvedených publikací vyšla monotematická čísla odborných časopisů zaměřená na Levého dílo. Jako příklad uveďme číslo *Acta Universitatis Carolinae. Philologica. Minulost, přítomnost a budoucnost české translatologie* (2018), které vzniklo u příležitosti několika výročí – Levého nedožitých devadesátin, padesátého výročí úmrtí a rovněž šedesáti let od vydání jeho monografie *České teorie překladu*. V zahraničí bylo Levému věnováno číslo kolumbijského časopisu *Mutatis Mutandis. Jiří Levý (1926–1967) y la otra historia de la Traductología* (2016), jež dle Brabce (2018, s. 169) dokazuje, že Levého koncepce a teorie „jsou v posledních letech hojně recipovány akademickou obcí v zahraničí, kde rezonují čím dál častěji“. Většina těchto prací si klade za cíl aplikaci Levého metodologických přístupů na různé překladatelské postupy.

Alespoň částečnou systematizaci Levého díla si klade za cíl rovněž naše publikace, v níž výraz „dílo“ budeme nahlížet z poměrně široké perspektivy – nejen jako „výsledek pracovní činnosti; práce, výtvar, výrobek“, ale rovněž ve smyslu „práce, zaměstnání, činnost, konání“.² Kromě samotných publikačních výstupů a v nich obsažených teoretických tezí se proto zaměříme na Levého vzdělávací, organizační a osvětovou činnost

1 V celé monografii citujeme z předtiskové verze Svobodovy publikace.

2 Dílo. *Slovník spisovného jazyka českého*. Online. Dostupné z: <https://ssjc.ujc.cas.cz/search.php?hledaj=Hledat&heslo=d%C3%ADlo&sti=EMPTY&where=hesla&substr=no> [citováno 2023-12-28].

v národním i mezinárodním kontextu. Jak je patrné z názvu monografie, její hlavní náplň tvoří Levého dílo v oblasti překladu, s ohledem na interdisciplinaritu jeho výzkumných zájmů se však budeme částečně zabývat rovněž pracemi z oblasti anglistiky, amerikanistiky, versologie a literární vědy, neboť výroky formulované na poli těchto oborů považujeme za podstatné pro charakteristiku Levého překladatelské teorie. Ještě před jejím rozbořem se rovněž pokusíme o analýzu široké palety Levého výzkumných zdrojů, noetických stanovisek a metodologických východisek.

Levého práci v oblasti překladu považujeme taktéž za interdisciplinární, proto ji zde rozdělíme do následujících okruhů: dějiny překladu, teorie literárního překladu, kritika a analýza překladu. Okrajově pojednáme taktéž Levého aktivní překladatelskou činnost, jejíž detailnější probádání však považujeme za předmět samostatného výzkumu. Zvýšenou pozornost naopak věnujeme Levého stěžejním monografiím – *České teorie překladu* (1957b) a *Umění překladu* (1963c), jež rozebereme z hlediska jejich obsahu, teoreticko-metodologického základu a geneze, která je obzvláště pozoruhodná v případě *Umění překladu*, jehož dnešní podoba vznikla kombinací originálu z roku 1963 a zpětného překladu německé verze publikace, která vyšla až po Levého smrti.

Z dalších aktivit, které patří do širokého pojetí Levého díla v oblasti překladu, se budeme věnovat jeho pedagogickému působení na Univerzitě Palackého v Olomouci, Univerzitě Jana Evangelisty Purkyně v Brně (dnes Masarykova univerzita) a jiných vzdělávacích institucích, kde vyučoval externě. Probádání Levého organizační a osvětové činnosti se bude primárně odvíjet od jeho členství v Kruhu překladatelů a později Překladatelské sekci Svazu československých spisovatelů. Levého mezinárodní působení vychází hlavně z jeho reprezentace Překladatelské sekce v Mezinárodní federaci překladatelů (FIT) a s tím související přípravy VI. kongresu FIT, jenž se měl roku 1969 konat v Československu.

Aby téma získalo ucelený charakter, pokusíme se zde také systematizovat a rozšířit medailon o Levého životě, studiu a akademické dráze, v jejímž rámci pojednáme hlavně genezi kvalifikačních prací, neboť jejich obsah se mnohdy ukazuje jako určující pro Levého nejvýznamnější publikace.³

3 Během výzkumu vedoucího ke zpracování této monografie byly použity tři hlavní metody: 1) analýza diskurzu Levého publikačních výstupů, 2) archivní výzkum a 3) realizace rozhovorů. Všechny uvedené metody podrobněji popisujeme v kapitole „Využití metody výzkumné práce“ na konci publikace.

1. Levého dětství a studentská léta

Jiří Levý se narodil 8. srpna 1926 v Košicích jako syn významného českého romanisty Otakara Levého (1896–1946), jenž většinu svého života vyučoval francouzštinu na gymnáziích v Košicích (1922–1930), v Bratislavě (1930–1939) a v Praze (1939–1940). Paralelně také působil jako externí vyučující francouzské literatury na Filozofické fakultě Univerzity Komenského v Bratislavě (1933–1939) a na Masarykově univerzitě v Brně, kde se roku 1939 stal mimořádným profesorem. (Kyloušek 2016, s. 45) Jeho zdejší pedagogická činnost však byla náhle přerušena kvůli uzavření českých vysokých škol v důsledku nacistických represí. Od roku 1944 do konce druhé světové války byl kvůli svému židovskému původu internován v koncentračním táboře Terezín, v roce 1946 na následky perzekuce zemřel.

Kromě gymnaziální a univerzitní výuky je rovněž podstatná překladatelská činnost Otakara Levého. Za jeho nejvýznamnější počín v této oblasti lze patrně považovat překlad Stendhalova románu *Červený a černý* (1920). K dalším francouzským autorům, jejichž díla Levého otec překládal, dle Kylouška (Ibid., s. 46) patří Gustave Flaubert, Joris-Karl Huysmans, André Gide nebo Charles Baudelaire. Levého matka, Ludmila Levá (1897–1987), se dle Peprníka (1996, s. 121) rovněž věnovala překladům z francouzštiny. Sourozence Jiří Levý neměl.

V roce 1929 se rodina Levých přestěhovala do Bratislavy a po vzniku Slovenského státu roku 1939 do Prahy. Ve svém životopise Jiří Levý píše, že na Slovensku předtím navštěvoval slovenskou národní školu, středoškolské vzdělání absolvoval na Slovenské státní reálce v Bratislavě (zřejmě Státní československá reálka v Bratislavě), na Reálce v Praze VI (patrně Česká státní reálka v Praze VI) a na Druhém reálném

Jiří Levý s rodiči (archiv rodiny Levých)

gymnázium v Praze XII (zřejmě Druhé státní československé reálné gymnázium v Praze XII, rovněž známé jako Reálné gymnázium Jana Masaryka).⁴ V osmi letech Levý onemocněl těžkým zánětem kyčelního kloubu, kvůli němuž byl deset let upoután na lůžko. Gymnázium proto absolvoval převážně v rámci individuálního studia. Roku 1942 byl kvůli svému židovskému původu z gymnázia vyloučen. Po konci války se vrátil na Druhé reálné gymnázium v Praze XII, kde složil dodatečné zkoušky za pátou až osmou třídu. Roku 1946 zde konal maturitu.⁵

Zájem o literaturu Levého následně přivedl na Filozofickou fakultu Masarykovy univerzity v Brně, kde si roku 1946 v rámci dvojbohu zapsal studium češtiny a angličtiny. Kromě toho zájmově studoval španělštinu a divadelní vědu.⁶ Dle vzpomínek Levého současníka, Jaroslava Peprníka,

4 Názvy škol uvádíme dle znění v Levého životopisu a do závorky doplňujeme předpokládaný oficiální název, který vyplynul z provedené rešerše.

5 Literární archiv Památníku národního písemnictví, Osobní spisy, Jiří Levý, PhDr. Jiří Levý – curriculum vitae, autorem je Jiří Levý, nedatováno.

6 Ibid.

Jiří Levý a Jaroslav Peprník (archiv rodiny Levých)

téhož roku o anglistiku projevil zájem zhruba 250 uchazečů, z nichž byli všichni ke studiu přijati, neboť se přijímací zkoušky na tento obor ještě nekonaly.⁷ V roce 1949 zde Levý obhájil diplomovou práci s názvem *The Poetry of T. S. Eliot, its Unity and Development*. Jak píše závěrem své práce, jeho cílem bylo poukázat na stěžejní kvality Eliotova díla, kterým však v britských odborných kruzích zatím nebyla věnována dostatečná pozornost. Za hlavní Eliotův přínos k vývoji evropské poezie Levý nepovažuje schopnost vynalézat nové veršové formy, ale umění nacházet způsoby využití forem již existujících, u nichž Eliot usiloval zejména o propojení formální a obsahové stránky. Eliota Levý oceňuje rovněž za schopnost využití dílčích prvků struktury v různých funkcích, neboť tento rys jeho práce považuje za vývojově závažnější než kreaci prvků zcela nových. Dle závěru rukopisu diplomové práce se zde Levému zároveň podařilo načrtnout paralely mezi Eliotovým dílem a evropskou poetickou tradicí.⁸

⁷ E-mailová komunikace s Jaroslavem Peprníkem, 11. 10. 2023.

⁸ Archiv Masarykovy univerzity, Osobní spisy, Jiří Levý, signatura B34, karton 19, závěr diplomové práce *The Poetry of T. S. Eliot, its Unity and Development*, rok 1949. Jelikož se nám v Levého

MASARYKOVA UNIVERSITA
V BRNĚ

Jméno

Jiří Levý

Rodiště

Košice

Fakulta

Filozofická

Vysokoškolský index Jiřího Levého během studia na Masarykově univerzitě (archiv rodiny Levých)

PODOBIZNA MAJITELE:

Vlastnoruční podpis majitele:

Handwritten signature, likely reading "A. H. Kuz" or similar.

Již v této práci Levý také provádí srovnání Eliotova stylu s Whitmanovým, což posléze rozpracovává závěrem článku „K podstatě básnické metody Walta Whitmana“ (poprvé publikován roku 1955).

Studium Levý zakončil složením státní zkoušky pro kvalifikaci „Odborná způsobilost vyučovat češtině a angličtině na československých gymnáziích s českým jazykem vyučovacím“. K diplomové zkoušce kromě závěrečné práce *The Poetry of T. S. Eliot, its Unity and Development* (pro obor Angličtina) dle dostupných archiválií předložil rovněž klauzurní práci s názvem „Theorie překladu“ (pro obor Čeština). Témata závěrečné zkoušky byla následující: „Eugene O'Neill as a Dramatic Poet“ (pro obor Angličtina) a „Anglosaské vlivy v české literatuře“ (pro obor Čeština). Praktickou část diplomové zkoušky tvořil překlad textového úryvku z češtiny do angličtiny.⁹

Roku 1949 Levý rovněž absolvoval rigorózní řízení (titul PhDr.) z anglické filologie a dějin moderních literatur. V rigorózní práci *Srovnávací pohled na anglický verš* analyzoval závislost anglického verše a jeho konvencí na celkové struktuře jazykového systému angličtiny. Dle archivních posudků Levý pro tyto účely provedl srovnání anglického verše s veršem českým a francouzským, částečně také s ruským a německým. Kromě jiného hodnotitelé v posudcích zdůrazňují metodologické hledisko práce, neboť Levý popisované jevy nezkoumal izolovaně, ale již tehdy své teze empiricky ověřoval na vzorku překladových textů, při čemž využil i vlastních zkušeností s překládáním.¹⁰

Z archivních pramenů rovněž vyplývá, že za svou studentskou a počínající badatelskou činnost, založenou převážně na problematice česko-anglických literárních vztahů, Levý průběžně získal několik stipendií a cen. Jako student se účastnil např. Soutěže tvořivosti mládeže, z prostředků Československé národní rady badatelské roku 1951 obdržel finanční podporu na výzkum, z prostředků Českého literárního fondu mu bylo dvakrát uznáno tvůrčí stipendium – v roce 1954 a 1956.¹¹

archivní pozůstalosti nepodařilo nalézt kompletní znění této práce, usuzujeme o jejím obsahu zejména z dostupného úvodu a závěru.

- 9 Archiv Masarykovy univerzity, Osobní spisy, signatura A2 FF, habilitace, profesura, Jiří Levý, číslo příručky 6/7, vysvědčení o druhé státní zkoušce Jiřího Levého, 15. 5. 1948.
- 10 Archiv Masarykovy univerzity, Osobní spisy, signatura A2 FF, Jiří Levý, číslo příručky 22/4, posudek na rigorózní práci Jiřího Levého *Srovnávací pohled na anglický verš*, autoři posudku: Karel Štěpaník a Josef Vachek, 22. 10. 1949.
- 11 Literární archiv Památníku národního písemnictví. Osobní spisy, Jiří Levý, PhDr. Jiří Levý – curriculum vitae, autorem je Jiří Levý, nedatováno.

ZKUŠEBNÍ KOMISE PRO UČITELSTVÍ NA GYMNASIÍCH V BRNĚ.

Číslo 2297

VYSVĚDČENÍ
O DRUHÉ STÁTNÍ ZKOUŠCE.ZKUSEB
NA GYMTELSTVÍ
RKÉHO 13

Pan PhDr. Jiří L E V Ý

narozený dne 8. srpna roku 1926 v Košicích

podrobil se dne 12. června 1946 zkoušce dospělosti na stát. reálném

gymnasiu v Praze XII.,

v Lobkovicově nám. (a dne --- 19--- doplňovací

zkoušce dospělosti z --- na --- v ---),

studoval v letech 1946/47 - 1948/49 na filosofické fakultě

Masarykovy university v Brně jako řádný posluchač. Výnosem ministerstva školství a osvěty z 3. ledna 1948, číslo A-303.584/47-III/R, byly mu započteny dva semestry do řádného studia.

a Vyhověl rozsahem studijní přípravy všeobecným i zvláštním podmínkám zkušebního řádu, vydaného výnosem ministerstva školství a národní osvěty ze dne 8. října 1930, č. j. 16.510-II, podrobil se

dne 15. května 1948

PRVNÍ STÁTNÍ ZKOUŠCE

z češtiny s prospěchem velmi dobrým

z angličtiny s prospěchem velmi dobrým

Všechna práva vyhrazena 3-2530a-48.

(s. 21-23) Levého Vysvědčení o magisterské státní zkoušce na Masarykově univerzitě (Archiv Masarykovy univerzity, Osobní spisy, signatura A2 FF, habilitace, profesura, Jiří Levý, číslo příručky 6/7)

V průběhu **DRUHÉ STÁTNÍ ZKOUŠKY**, započaté

dne 14. března 1949, vykonal:

I. Domácní práce: Čestina :

Examinátor: prof. Dr. Theorie překladu.

Frank Wollman :

Výsledek: velmi dobrý.

Examinátor: prof. Dr. Angličtina :

Karel Štěpaník : The Poetry of T.S.Eliot.

Výsledek: velmi dobrý.

Schváleny usnesením zkušební komise ze dne 2.května 1949 a 3.května 1950.
čestina-květen 1950,

II. Klausurní a ústní zkoušky: angličtina-květen 1949-výnos ministerstva škol-
ství, věd a umění z 13.ledna 1949,
číslo A-5.879/49-I/5.

Klausurní zkoušky: Čestina :

Examinátor: prof. Dr. Anglosaské vlivy v české literatuře.

Frank Wollman :

Výsledek: velmi dobrý.

Examinátor: prof. Dr. Angličtina :

K.Štěpaník-J.Vachek : 1. Eugene O'Neill as a Dramatic Poet.
2. Translate the enclosed slip into
idiomatic English.

Výsledek: velmi dobrý.

Ostatí zkoušky:

Předmět:

Examinátoři: prof. Dr. Výsledek:

čeština, Fr. Trávníček-Fr. Wollman, velmi dobrý,

angličtina, K. Štěpaník-Jos. Vachek, velmi dobrý.

Kandidát pan PhDr. Jiří LEVÍ

prokázal odbornou způsobilost vyučovati

češtině a angličtině

na československých gymnasiích s českým jazykem vyučovacím.

ke dni --- května
prosinec 19---

V Brně dne 31. května 19 50.

Dr. Ad. Kellner
předseda zkušební komise.

Za členy zkušební komise:

Wollman

K. Štěpaník

Opis.

Kolek 20 Kčs

Universitas
Q.F.F. Masarykiana F.Q.S.
Brunensis

Summis auspiciis supremæ potestatis rei publicæ bohemoslovenicæ

UNIVERSITAS MASARYKIANA BRUNENSIS
cum auctoritatem suam nobis exsequendam mandavisset, nos

František Trávníček
philosophiæ doctor, grammaticæ linguæ bohemicæ ad dialectologiam
bohemoslovenicam spectantis professor ordinarius etc.
Rector Magnificus

Vilém Chmelař
philosophiæ doctor, psychologiæ professor extraordinarius etc.
ordinis philosophorum Decanus

Václav Machek
philosophiæ doctor, philologiæ indoeuropæe comparatiuæ
professor ordinarius etc.
Promotor rite constitutus

in virum clarissimum

Jiří Levý

natum in Košice /Slovensko/

postquam et dissertatione, quæ "Srovnávací pohled na anglický verš"
inscribitur, et examinibus legitimis laudabilem in philologia anglica et
historia litterarum novi ævi nec non in philosophia doctrinam præbavit

DOCTORIS PHILOSOPHIAE

nomen et honores, iura et privilegia contulimus in eiusque
rei fidem hæc litteras universitatis sigillo sancientes curavimus.

Datum Brunæ Universitas
Masarykiana
Brunensis die 29.m. Novembris 1949.

Dr. L. Seifert v.r.
Rector

Dr. V. Chmelař v.r.
Decanus

Dr. Václav Machek v.r.
Promotor rite constitutus

Pro souhlasu s prvopisem _____ archovým
opatřením kolek k 20 Kčs.

SOUDNÍ KANCELÁŘ
PRO SOUDNÍ OBLASTI PRO BRNO
dne 9. XII. 1949 194

Soudní k. kontrola

Diplom o udělení titulu PhDr. Jiřímu Levému (Archiv Masarykovy univerzity, Osobní spisy, signatura A2 FF, habilitace, profesura, Jiří Levý, číslo příručky 6/7)

2. Akademická dráha

V roce 1957 Levý na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy obhájil kandidátskou disertaci *Vývoj překladatelských teorií a method v české literatuře* (titul CSc.). Tato práce se stala základem pro první část monografie *České teorie překlada* (1957b), ve které Levý popisuje historický vývoj překladatelských přístupů a metod s vymezením jejich periodizace od humanismu do konce druhé světové války.¹²

V roce 1958 Levý na Univerzitě Palackého v Olomouci obhájil habilitační práci *Základní otázky teorie překlada* (titul doc.). Hrabák ji označil za „protějšek“ ke kandidátské disertaci *Vývoj překladatelských teorií a method v české literatuře*, neboť tentokrát Levého cílem nebylo podat historický přehled překladatelských přístupů, ale vypracovat soustavnou estetiku (teorii) překlada.¹³

Dle posudku Bohuslava Ilka Levý v habilitační práci vyšel jednak ze svého dosavadního výzkumu v oboru teorie překlada, jednak se opřel o vlastní pozorování výsledků překladatelské praxe, zvláště o překlady francouzské, anglické a německé poezie do češtiny. Práce je členěna do tří kapitol, jež velmi zřetelně připomínají první část monografie *Umění překlada* (1963c) a skripta k teorii překlada, která publikaci předcházela

12 Archiv Univerzity Palackého v Olomouci, Rektorát Univerzity Palackého v Olomouci, Osobní spisy, karton 45, pořadové číslo 990, Jiří Levý, *Vývoj překladatelských teorií a method v české literatuře*, osnova kandidátské disertace, 14. 2. 1957.

13 Archiv Masarykovy univerzity, Rektorát, Osobní spisy, signatura A1, K 105/2140, posudek habilitační práce Jiřího Levého *Základní otázky teorie překlada*, autorem je Josef Hrabák, 8. 12. 1957.

(1956 a 1958).¹⁴ Hrabák a Ileak rovněž poukazují na kumulativní charakter této Levého práce, když zmiňují, že téměř všechny její části byly ještě před obhajobou jednotlivě publikovány v časopisech, sbornících a ve vysokoškolských skriptech. Hrabák o Levého habilitační práci hovoří již jako o „knize“, čímž zřejmě míní její přípravu k publikaci pod názvem *Umění překladu*. Lze předpokládat, že právě Hrabákův posudek se stal inspirací ke změně názvu práce pro publikaci:

Už sám nadpis práce [Základní otázky teorie překladu] slibuje více, než kolik práce dává: nejde o teorii uměleckého překladu vůbec, ale v podstatě o problematiku překladu uměleckého díla. Proto by měl být nadpis opraven. Jinak by se musela celá práce vybudovat na důsledné konfrontaci překladu děl literatury odborné a děl literatury krásné.¹⁵

Levého habilitační přednáška zahrnovala následující tematické okruhy:

- 1) srovnávací pohled na český rým,
- 2) srovnávací pohled na rytmus českého verše,
- 3) divadelní prostor a čas v dramatech Williama Shakespeara a Bena Jonsona,
- 4) předromantická a romantická překladatelská estetika v literatuře českého obrození,
- 5) boj kritické generace 90. let proti překladatelské metodě Jaroslava Vrchlického.¹⁶

V roce 1964 Levý na tehdejší UJEP obhájil přibližně čtyřsetstránkovou doktorskou disertační práci *Problémy srovnávací versifikace* (titul DrSc.).¹⁷ Oponentské posudky k ní vypracovali Josef Hrabák a Antonín Sychra.¹⁸

¹⁴ Archiv Masarykovy univerzity, Rektorát, Osobní spisy, signatura A1, K 105/2140, posudek habilitační práce Jiřího Levého *Základní otázky teorie překladu*, autorem je Bohuslav Ileak, 15. 1. 1958.

¹⁵ Archiv Masarykovy univerzity, Rektorát, Osobní spisy, signatura A1, K 105/2140, posudek habilitační práce Jiřího Levého *Základní otázky teorie překladu*, autorem je Josef Hrabák, 8. 12. 1957. Stejně tak zde Hrabák navrhl zkrácení názvu kapitoly „Překladatelský proces – jeho objektivní podmínky a psychologie“ na „Překladatelský proces“, což bylo následně v publikaci *Umění překladu* realizováno.

¹⁶ Archiv Masarykovy univerzity, Rektorát, Osobní spisy, signatura A1, K 105/2140, Levého přípravné materiály k habilitaci, „These habilitační práce Základní otázky teorie překladu“ a „Themata habilitační přednášky“, nedatováno.

¹⁷ Dle Doležela (2013, s. 123) Levý tuto práci plánoval publikovat pod názvem „Bude literární věda exaktní vědou?“.

¹⁸ Protože se nám nepodařilo v Levého archivní pozůstalosti dohledat kompletní znění této práce, vyvozujeme její obsah a strukturu zejména z tezí a hodnotících posudků.

Jako primární cíl disertace Levý v tezích uvádí přesnější definování funkce jednotlivých prozodických principů českého verše srovnáním s poměry v jiných verzifikacích. Tento postup zvolil mimo jiné proto, „aby bylo možné v poezii původní i přeložené odlišit formalistické experimenty od přirozených vývojových tendencí národního verše“.¹⁹ Z tezí taktéž vyplývá, že důležitou roli v Levého disertaci hrálo srovnání české lidové poezie s aspekty lidové poezie jiných národů. Vychází zde zejména z veršových systémů v češtině, angličtině, němčině a ruštině. K jejich analýze využívá mimo jiné metod exaktních věd:

Užití nových metod – tj. matematických propočtů a pokusů s prediktabilitou – vedlo k závěru, že je zapotřebí / a možno / pracovat nejen na poetice z hlediska autora / tj. zjišťovat tlak metra na výběr slov apod. /, ale také na poetice z hlediska receptora / tj. z hlediska společenského kolektivu, které verš vnímá.²⁰

Dle Sychry Levý metodám exaktních věd ve versologii věnoval celý druhý svazek disertace, „zprvu v aplikaci hotového pracovního aparátu, pak v statistických analýsách, jdoucích vlastní cestou, a posléze i v experimentálním výzkumu“.²¹

Jak uvádí Hrabák, Levého disertace sestává celkem ze šesti částí. První z nich se zabývá funkcí slova a mluvního taktu ve verši a obsahuje rovněž nové třídění evropských národních prozodií, které se odlišuje od přehledu Karla Horálka, s nímž se Levý na toto téma vyrovnává ve studii „Ještě jednou k verši české lidové poezie a jejích ohlasů“ (1965). Dle Hrabáka se první kapitola zároveň kryje s Levého studiemi „Izochronie taktů a izosylabismus jako činitelé básnického rytmu“ (1962a) a „Verš české lidové poezie a jejích ohlasů“ (1962).

Obsahem druhé kapitoly disertace je Levého úvaha o funkci mluvního taktu a slova převážně v anglickém verši. Zde Levý pomocí statistického šetření „dokládá důležitou tezi, že je způsob, jakým bývá naplňováno metrické schéma a jakým se prosazuje metrický impuls, závislý na

19 Archiv Masarykovy univerzity, Osobní spisy, Jiří Levý, signatura B34, karton 12, teze doktorské disertační práce *Problémy srovnávací versifikace*, autorem je Jiří Levý, nedatováno.

20 Ibid.

21 Archiv Masarykovy univerzity, Osobní spisy, Jiří Levý, signatura B34, karton 12, posudek na Levého doktorskou disertační práci *Problémy srovnávací versifikace*, autorem je Antonín Sychra, nedatováno.

jazykovém materiálu, zvláště na hierarchii jeho rytmických činitelů“. ²² Tato kapitola dle Hrabáka vychází z Levého studie „Slovo a mluvní takt v anglickém verši“ (1957).

Ve třetí kapitole již Levý rozebírá konkrétní rytmický útvar – český blankvers. „[R]ozbor odpovídajícího verše anglického nechává právem stranou, protože jde o verš, kterému bylo věnováno už mnoho pozornosti v jiných pracích.“ ²³ Hrabák dále poznamenává, že tuto pasáž disertace tvoří strany 235–247 druhé části v *Umění překladu* (1963c), studie „Vývoj českého divadelního blankversu“ (1962b) a statí „O překládání shakespearovského verše a prózy“ (1964e).

Čtvrtá kapitola je dle Hrabáka „pozoruhodná tím, že jde po mnoha letech zase o studii českého autora věnovanou strofice“. ²⁴ Zakládá se na textech „The Development of Rhyme-Scheme and of Syntactic Pattern in the English Renaissance Sonnet“ (poprvé publikován roku 1961) a „On the Relations of Language and Stanza Pattern in the English Sonnet“ (poprvé publikován roku 1961).

V páté kapitole disertace se Levý zaměřuje na verš jakožto překladatelský problém. Dle Hrabáka tato pasáž odpovídá převážně stranám 157–268 druhé části *Umění překladu* (1963c), tedy téměř celé druhé polovině této publikace. Poslední kapitolu disertace Hrabák hodnotí jako nejdůležitější, neboť „Levému v ní jde o vyzkoušení nových matematických metod pro rozbor verše. Zvláštní cenu Levého výkladům dodává to, že se opírají o vlastní autorovy experimenty (Cloze procedure)“. ²⁵ Tato část se dle Hrabáka překrývá s obsahem studií „Teorie informace a literární proces“ (1963b) a „Deskriptivistický výklad poezie“ (1963a).

Z výsledků Levého disertace prezentovaných během její obhajoby kromě jiného vyplynulo, že básnické překlady jsou vedle původní poezie vhodným badatelským materiálem pro ověřování funkčnosti exaktních metod ve versologickém výzkumu, neboť právě na překladech může srovnávací poetika sledovat, „jak v kterých bodech klade stylistická struktura originálu odpor přestylizování do češtiny“. ²⁶ Překlady mají dle Levého

²² Archiv Masarykovy univerzity, Osobní spisy, Jiří Levý, signatura B34, karton 12, posudek na Levého doktorskou disertační práci *Problémy srovnávací versifikace*, autorem je Josef Hrabák, nedatováno.

²³ Ibid.

²⁴ Ibid.

²⁵ Ibid.

²⁶ Archiv Masarykovy univerzity, Osobní spisy, Jiří Levý, signatura B34, karton 12, zápis z obhajoby doktorské disertační práce *Problémy srovnávací versifikace*, konané 12. 11. 1964, autorem je Karel Pala.

tu výhodu, že na nich můžeme „formální principy zkoumat vedle sebe v tomtéž jazykovém materiálu“.²⁷ Závěrem diskuze Levý konstatoval, že tuto práci považuje za „první, nejjednodušší etapu exaktního nebo chcete-li racionálního studia literatury, a to literárního díla jako systému i v jeho funkcích, tj. v procesu sdělného působení ve společnosti“.²⁸

Roku 1966 byl ze strany Děkanátu Filozofické fakulty UJEP podán návrh na jmenování Levého řádným profesorem pro obor teorie literatury. Tento krok byl dle dostupných archiválií předtím jednomyslně doporučen na zasedání předsednictva Státního výboru pro vysoké školy. Profesorské řízení však bylo přerušeno Levého náhlým úmrtím dne 17. 1. 1967. Návrh na posmrtné udělení profesury Ministerstvo školství a kultury (MŠK) odmítlo s následujícím odůvodněním:

Poněvadž na rozdíl od předpisů o propůjčování státních řádů a vyznamenání neobsahuje zákon o vysokých školách ani prováděcí předpis ustanovení o udělování vědecko-pedagogických titulů in memoriam, nelze vyhovět návrhu děkana filozofické fakulty Vaší university na posmrtné jmenování s. Levého řádným profesorem.²⁹

Profesorské řízení se tímto rozhodnutím definitivně zastavilo. V dopise rektorátu děkanovi Filozofické fakulty UJEP se dále hovoří o možnosti podání návrhu na to, aby bylo Levému místo profesury propůjčeno alespoň některé ze státních vyznamenání.³⁰ Tento návrh však dle dostupných archivních i publikovaných zdrojů realizován nebyl.

²⁷ Ibid.

²⁸ Ibid.

²⁹ Archiv Masarykovy univerzity, Osobní spisy, signatura A2 FF, habilitace, profesura, Jiří Levý, číslo příručky 6/7, dopis Ladislava Haňky rektorovi UJEP Theodoru Martincovi, 23. 5. 1967.

³⁰ Archiv Masarykovy univerzity, Osobní spisy, signatura A2 FF, habilitace, profesura, Jiří Levý, číslo příručky 6/7, dopis prorektora UJEP Milana Jelínka děkanovi Filozofické fakulty UJEP Dušanu Jeřábkoví, 24. 5. 1967.

3. Tematické zaměření Levého prací

Nadčasovost Levého teorie překladu tkví mimo jiné v tom, že jeho teze a pojmy byly budovány na širokém interdisciplinárním základu, zahrnujícím kromě jiného anglistiku, amerikanistiku, versologii, srovnávací lingvistiku, literární komparatistiku, divadelní vědu, literární vědu, teorii informace a kybernetiku. Hierarchické ani chronologické uspořádání

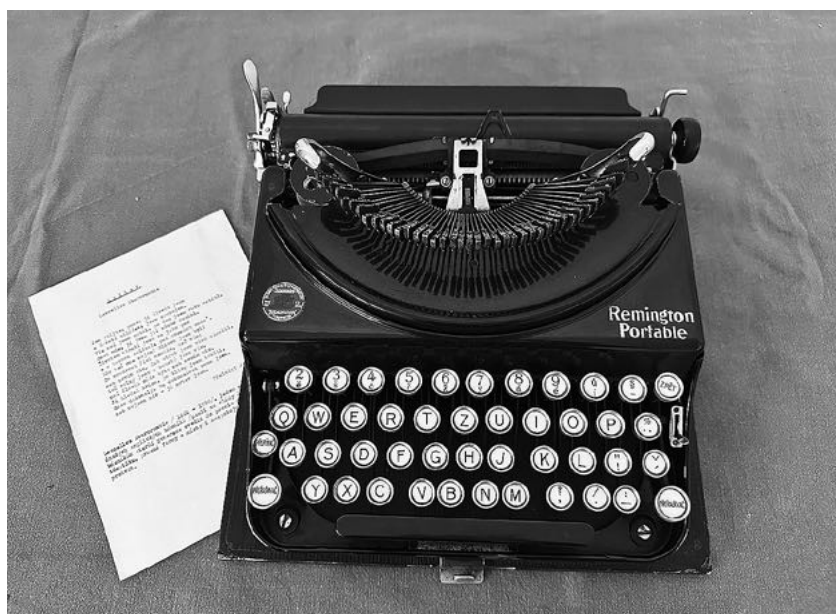

Psací stroje Jiřího Levého (archiv rodiny Levých)

Levého badatelských zájmů však není v odborných pracích týkajících se jeho tvorby zcela jednotné.

Procházka (1982, s. 219) na první místo v repertoáru Levého výzkumných oblastí staví teorii překladu a versologii. Jedná se dle něj o disciplíny, jimž se Levý „věnoval systematicky od samých začátků a které též zpracoval nejzevrubněji“. Na druhém místě Procházka zmiňuje okruh literárněhistorických problémů, jež Levý rozebíral na příkladech anglosaské literatury, a závěrem uvádí divadelní vědu: „[S]nad bychom ještě jako zvláštní tematickou oblast mohli vyčlenit tu, jež souvisí s divadlem (i když se jedná jen o několik článků).“ (Ibid.) Honzík (1996, s. 273) Levého označuje za translologa, literárního teoretika a anglistu. Hrabák (1967b, s. 185) upozorňuje na to, že se již v Levého prvních textech silně uplatňoval obecně teoretický zřetel, neboť od samého začátku své publikační dráhy literární dílo nahlížel komplexně a soustředil se na vztah spisovatele ke skutečnosti. Dle Červenky (1967, s. 160) právě „přístup k literárnímu dílu jako k svérázné celistvosti umožnil Levému stát se naším nejvýznamnějším a nejsystematičtějším teoretikem překladu“.

Levého dílo v oblasti teorie překladu se dá považovat za kulminaci interdisciplinárních poznatků ze zmíněných oborů. Ty mu patrně

posloužily jako fundament pro vyslovení některých tezí vycházejících z rozdílů mezi jednotlivými jazyky a literárními formami. Stejně tak se ale lze domnívat, že právě analýza způsobů, jakými lze jednotlivé jazykové a literární formy přenášet do jiných jazyků a literatur, Levému posloužila k prohloubení výzkumu na poli výše popisovaných disciplín. „Charakteristickým rysem jeho bádání jako celku je, že se nejedná o paralelní nebo divergentní linie, nýbrž o syntézu, manifestovanou především v jeho stěžejním díle, *Umění překladu* (1963c).“ (Mánek 2018, s. 73)

Dle Jettmarové (2011, s. XVI) Levý za svou dvacetiletou akademickou kariéru (1947–1967) publikoval přes 200 prací. Jak připomíná Hrabák (1967b, s. 186), kromě odborných studií mezi nimi nalezneme i populárnější zaměřené texty, kterými Levý přispíval k veřejné osvětě o zahraňiční literatuře, kvalitním překladu i nových výzkumných metodách. Vzhledem k úzké vzájemné propojenosti Levého akademických zájmů a s cílem zachování celostního přístupu k jeho dílu se budeme v této kapitole zabývat třemi hlavními obory: oblastí anglicky psané literatury, versologií a literární teorií. Levého dílo na poli divadelní vědy bude pojednáno v rámci zmiňovaných oborů, neboť se s nimi v různé míře tematicky prolíná. Levého práci v oblasti překladu věnujeme samostatnou kapitolu.

3.1 Oblast anglicky psané literatury

V jednom ze svých životopisů Levý konstatuje: „Od drobnějších prací o literárních stycích česko-anglických jsem přešel k theoretickému aspektu této problematiky – theorii překladu.“³¹ Z oboru anglistiky skutečně vycházela jeho první díla, publikovaná ještě během studia. Jak konstatuje Honzík (1996, s. 273), Levého coby anglistu zajímala především otázka vzájemného působení anglického a českého jazykového i kulturního prostředí. Jeho práce z oblasti anglicky psané literatury se ubíraly několika směry. Zaměřoval se v nich zejména na britské autory tvořící během různých etap literárních dějin – z období renesance se věnoval dílu Williama Shakespeara a Bena Jonsona, mezi autory tvořícími během romantismu jej badatelsky zajímali především William Blake, William Butler Yeats a Oscar Wilde. Americké literatuře se věnoval podstatně

31 Literární archiv Památníku národního písemnictví, Svaz československých spisovatelů, Překladačská sekce, karton 509, Jiří Levý, Curriculum vitae, autorem je Jiří Levý, nedatováno.

méně. Ústřední postavení v jeho amerikanistických příspěvcích zaujímal díla Walta Whitmana a Thomase Stearnse Eliota.

Dle Jeřábka (1967, s. 169) má Levého výběr zkoumaných autorů své metodologické opodstatnění: „Levý soustřeďoval svůj zájem jednak na ty, jejichž dílo ovlivnilo v jakémkoliv smyslu podobu české kultury, jednak na básníky, jejichž hodnoty nebyly u nás zatím plně oceněny.“ Mezi spisovateli stojícími ve středu Levého zájmu lze patrně vysledovat ještě jednu pojící linii – jedná se převážně o básníky a dramatiky, v jejichž tvorbě rezonuje kritika dobových společensko-politických poměrů a touha po změně, která se mimo jiné projevovala v novátorském tvůrčím přístupu, přinášejícím nové impulzy do českého literárního prostředí. Jako doklad této teze uveďme Levého závěrečné shrnutí tvorby Williama Blaka:

Jeho dílo zůstává živé těmi novými a umělecky silnými hodnotami, k nimž ho jeho mystický názor inspiroval: odvahou přemýšlet samostatně o dogmatu, neschematickým a konkrétním básnickým viděním a lidským zaujetím umělce, pro něhož příroda byla mrtvá, nebyl-li v ní člověk. (Levý 1957f, s. 16)

3.1.1 První publikovaná díla

Levého vůbec první publikovanou prací byl rozsáhlý rozbor literárních esejů o americké a světové literatuře „Kritické názory D. H. Lawrence“ (1947b), v němž charakterizoval Lawrencovo pojetí literární kritiky. Levý zde poukazuje především na to, že Lawrencovi literární dílo sloužilo spíše jako vhodná záminka, aby sdílel své vlastní názory a jejich prostřednictvím osvětlil další stránky své tvůrčí individuality. Dle Levého (1947b, s. 204) Lawrence své abstraktní teorie ozřejmuje konkrétními obrazy i celými beletristickými epizodami, a proto „připomíná spíše proroka a kazatele než kritika“. Mezi objekty Lawrencovy literární kritiky Levý uvádí autory, na něž se sám později zaměřoval v oddělených studiích – Walta Whitmana, Thomase Hardyho a Johna Galsworthyho.

Začátkem své publikační dráhy se Levý věnoval převážně přehledovým recenzím,³² kde československou čtenářskou obec informoval

32 Ačkoliv tvorba recenzí byla typická pro začátek Levého publikační dráhy, je třeba dodat, že se s tímto druhem textů setkáme napříč celou jeho bibliografií.

o pracích publikovaných zejména ve Spojeném království a Spojených státech. Prostřednictvím anglicky psaných textů rovněž o české literatuře informoval v zahraničí. Předměty Levého recenzí lze patrně rozdělit na dvě hlavní skupiny. První z nich tvoří antologie či přehledy anglické a americké literatury, druhou antologie československé literatury uváděné do západního světa.

V recenzi „Nové knihy v USA“ (1947d) Levý prezentuje stručný přehled nejvýznamnějších amerických publikací za rok 1946 a závěrem konstatuje, že tamní původní umělecká tvorba se jeví jako „poměrně dosti slabá“. Americká kultura však dle Levého (1947d, s. 6) vyniká vydáváním „mohutných souborů a anthologií“. V recenzi „Robert Burns“ (1947e) Levý představuje stejnojmenný sborník studií šesti předních skotských básníků a kritiků, kteří osvětlují nejen Burnsův literární styl, ale rovněž soudobý kulturní a společenský kontext jeho díla. Recenze tak představuje soubor esejů, studií a článků nabízejících rozdílné pohledy na autora, jež Levý (1947e, s. 51) označuje za „patriarchu skotské poezie“.

V přehledu „New Books on the History of English Literature“ (1947c) Levý srovnává tři antologie anglicky psané literatury. První z nich, *The Concise Cambridge History of English Literature*, jejímž autorem je George Sampson (1941), do čtrnácti kapitol shrnuje čtrnáct svazků *Cambridge History of English Literature*, a proto dle Levého spíše než vyčerpávající věcné informace dává podnět k další četbě. Druhou hodnocenou antologií je *A Short History of English Literature* (1940), jejíhož autora, Ivora Evanse, Levý oceňuje za to, že se mu podařilo zpracovat až 1 300 let anglické literatury do poměrně útlé antologie a zároveň se vyhnout tvorbě suchých bibliografických záznamů. Levého kritika se dotýká naopak toho, že Evans sledoval spíše vývoj určitých literárních forem než celkový obraz měnících se modelů a tendencí v britské tvorbě. Na poslední komentované antologii, *The Literature of England A. D. 500–1946*, kterou vytvořila dvojice autorů William J. Entwistle a Eric Gillett, Levý oceňuje zejména zevrubný průzkum soudobé literární tvorby.

Překlad výboru z anglické poezie, jež roku 1945 pro českou edici Evergreen v Londýně vyhotovila Libuše Pánková, Levý komentuje v textu „John Donne – básník anglického baroka“ (1948b), neboť díky této antologii se dle Levého do českého a slovenského literárního prostředí dostal kromě jiného výbor z Donnova díla *Ó duše, poutníku*. V samotném překladu Levý upozorňuje na několik nedostatků. Zatímco Pánková zvolila cestu formální věrnosti, Levý vzhledem k anglické mnohoslabičnosti navrhuje volnější metodu překladu, založenou na rozšíření metrického schématu. Pánkové věrný převod metra má dle Levého (1948b, s. 6) za

následek přílišnou gramatickou závislost vedoucí „k eliptickému vyjadřování, k jmenným tvarům proti slovesné dynamice originálu“, což ztěžuje porozumění a ubírá textu na plynulosti.

V recenzi „David Daiches (1947): Robert Louis Stevenson“ (1949a) Levý upozorňuje na užití životopisně psychologické metody, díky níž se Daichesovi podařilo rozbor Stevensonovy tvorby vhodně zasadit do životních souvislostí spisovatele. Dále Levý (1949a, s. 154) poukazuje na to, že Daichesova práce „[a]nalysuje mnohdy velmi jemně stavební úkonnost a psychologickou motivovanost jednotlivých postav, prostředí apod. a její autor se někdy dobírá skoro tvaroslovných hledisek“. Na druhé straně však dle Levého podceňuje např. význam Stevensonova konfliktu s otcem a vliv tohoto aspektu na Stevensonovu tvorbu.

Z recenzí antologií uvádějících českou a slovenskou literaturu do cizího prostředí zaujme např. text „Česká poesie v anglickém překladu“ (1947a), ve kterém Levý komentuje anglický výběr české a slovenské poezie 19. a počátku 20. století, jež sestavil Paul Selver, překladatel bratří Čapků, Josefa Svatopluka Machara a Vítězslava Háška. Anglickému čtenáři tato publikace dle Levého poskytne správný a poměrně všestranný pohled na českou a slovenskou básnickou tvorbu, z pohledu českého příjemce se však Levý ke kvalitě této antologie nevyjadřuje. Kromě výběru a způsobu zpracování děl zde ale hodnotí též samotný překlad, a to zejména z hlediska funkčně ekvivalentního. Dle Levého (1947a, s. 5) Selver „[z]achoval komposiční a syntaktické zvláštnosti originálu a zvládl obraznou dikci i symboliku českých básní“. Typicky české výrazy, jako jsou např. Bezručovy archaismy nebo Čelakovského rusismy, překladatel v angličtině nahradil „přiléhavými a esteticky působivými ekvivalenty“ (Ibid.). Metrické schéma dle Levého taktéž zůstalo zachováno, ojedinělé nepřesnosti vyplynuly ze značně volnějších a pružnějších rytmičtých konvencí angličtiny.

V recenzi „Hundred Towers“ (1948a) Levý hodnotí americkou antologii československé literatury *A Czechoslovak Anthology on Creative Writing* (1945), kterou zároveň považuje za důkaz rostoucího zájmu o českou a slovenskou literaturu v zahraničí. Antologii označuje za kompromis mezi tím, co je reprezentativní pro československé publikum, a tím, co má šanci zaujmout angloamerické čtenářstvo. Více než samotnou kvalitu překladu zde Levý zevrubně komentuje motivaci výběru konkrétních českých či slovenských děl a autorů. Z této selekce následně vyvozuje čtenářské preference cílového publika, jež spatřuje především v tvorbě Jaroslava Haška, bratří Čapků, Vítězslava Nezvala, Františka Halase a Vladislava Vančury. Negativně Levý hodnotí skutečnost, že do antologie

byla přeložena pouze první část Wolkerovy básně „Umírající“, a to navíc volným veršem. Při hodnocení konkrétních překladových řešení Levý nesouhlasí s převodem názvu díla Karla Tomana *Sluneční hodiny* výrazem „Sunny Hours“ a navrhuje vhodnější „Sundial“.

3.1.2 Zaměření na různé aspekty děl anglických a amerických autorů

Paralelně s recenzemi, zejména však až ve druhé třetině své publikační dráhy, Levý vydává studie rozebírající konkrétní aspekty tvorby jednotlivých anglických a amerických básníků. Většinou v nich postupuje chronologicky od analýzy historických, kulturních, společenských a individuálních vlivů na autorovo dílo, přes proměny jeho tvorby, až k důsledkům pro překlad. Mnohdy jsou tyto studie součástí úvodů a doslovů k českým překladům jednotlivých děl. Jeřábek (1967, s. 169) mezi Levého badatelskými zájmy v oboru anglistiky vyzdvihuje dějiny anglické literatury, jejichž znalost Levý kromě jiného zúročil v monografii *České teorie překladu* (1957b). Příznačné je pro jeho anglistické diachronické práce rovněž prokládání paralel s vývojem české literární tradice.

Ve studii „Skotský regionalismus v poválečné britské literatuře“ (1951) Levý přirovnává zesílení regionálního patriotismu v poválečné britské literatuře k tendencím českého národního obrození: „Tak jako čeští buditelé se kdysi odvolávali na naši kmenovou příslušnost slovan-skou, zdůrazňují skotští nacionalisté proti germánské jižní Anglii keltské prvky.“ (Levý 1952, s. 152). Ve skotském „národním obrození“, pro něž je typická snaha o vymanění z převládajícího vlivu anglické literární tradice, Levý dále rozpoznává příklon k zahraničním literaturám, včetně české. Vazby skotských tvůrců k české literatuře prokazuje hlavně explicitními citacemi českých spisovatelů v dílech skotských autorů. Zmiňuje zejména dílo Hughha MacDiarmida, na kterém demonsturuje autorovu obeznámenost s tvorbou Jaroslava Vrchlického, Otakara Březiny, Antonína Sovy, Josefa Svatopluka Machara, Karla Tomana a bratří Čapků. Další z paralel mezi českou a skotskou regionální literaturou Levý vidí v přístupu ke konkrétním literárním formám. Jako příklad uvádí baladu, kterou považuje za jedinou formu, jež zachovala tvůrčí kontinuitu skotské i české slovesnosti v 17. a 18. století.

Jako další příklad Levého diachronně orientované srovnávací studie v anglistice lze uvést práci „Ben Jonson a William Shakespeare – dva typy dramatu“ (1956a). Jonsonovy a Shakespearovy hry zde považuje za

Vážení čtenáři, právě jste dočetli ukázkou z knihy Jiří Levý – průkopník moderního myšlení o překladu.

Pokud se Vám ukázka líbila, na našem webu si můžete zakoupit celou knihu.